

Zooskeoloji Tarihçesi

- ✓ 1797 yılında İngiltere'nin Suffolk kenti hakimi ve Norwich kenti parlamento üyesi olan John Frere, Suffolk'da Hoxne bölgesinde, çakmaktaşıdan yapılmış bazı buluntular tespit etmiştir. Frere, bu aletlerin henüz metali keşfedip kullanmamış olan insanlar tarafından üretilen silah ve aletler olduğunu söylemiştir. Bu aletlerle birlikte bulunan ve hangi hayvanlara ait olduğu anlaşılamayan bazı kemikler, özellikle üzerinde hala dişler bulunan oldukça büyük bir boyuttaki çene kemiği, bunların dünyanın oluşumundan bile daha eski dönemlere ait olabileceği kuşkusunu doğurmuştur. Benzer bir şekilde Almanya'da, insan ve soyu tükenmiş bazı hayvan kemikleri bir arada bulunmuş ve yine şüphe ile karşılanmıştır.
- ✓ 1857 yılında Almanya'nın Düsseldorf kenti yakınlarında bulunan neandertal kalıntıları ise "hilkat garibesi" olarak yorumlanmıştır. Frere'in 1800 yılında Archaeologia dergisinde yayınlanan yorumu, herhangi bir tanımlama ve açıklamadan yoksun olmasına karşın, zooskeolojiyle ilgili en eski yayın olarak kabul edilir.
- ✓ 1830'larda, Kuzey Fransa'nın Abbeville bölgesinde gümrük memurluğu yapan Jacques Boucher de Perthes, yakınlardaki taş ocaklarının buzul tortullarından ele geçirilmiş insan ve soyu tükenmiş hayvan kalıntıları üzerinde çalışmıştır. Paleontolog Hugh Falconer ise, Sicilya'da küçük çakmaktaşı aletlerle birlikte su aygırı ve fil kalıntıları bulmuştur. Dinsel baskıların yoğun olduğu bu dönemde ortaya çıkarılan tüm buluntular soğuk karşılanmış ve kabul görmemiştir. 1859 yılında jeolog Sir Joseph Prestwich ve Sir John Evans, Abbeville'de Perthes'ı

ziyaret etmişler ve sonra da yayınlanmış tüm buluntuların doğruluğunu ve gerçekliğini kabul ederek görüşlerini Royal Society’de yayınlamışlardır. Bu tarih, aynı zamanda Charles Darwin’in Türlerin Kökeni adlı kitabını yayınladığı tarihtir.

- ✓ 19. yüzyılın 2. yarısında Charles Lyell, Thomas Huxley, Lord Kelvin ve Charles Darwin gibi bilim adamlarının yaptığı çalışmalar sayesinde, insanın atalarının eskiliği daha iyi anlaşılmış ve bu dönem bilimin altın çağı olarak kabul edilmiştir. Aynı dönemde İngiltere’nin güney Devon bölgesindeki mağaralarda yapılan kazılarda daha da tatminkar veriler ve kanıtlar elde edilmiştir. Burada insan kalıntılarıyla birlikte mamut, gergedan, aslan, ayı, sırtlan ve ren geyiği gibi hayvanların kalıntıları bulunmuştur.
- ✓ Zooarkeolojik araştırmaların antropoloji ve arkeolojiye ilk ve en önemli katkısı insanın eskiliğinin kanıtlanması olmuştur. Bundan sonra yüklendiği görev ise prehistorik kalıntıların kronolojik bir çerçeve içerisine yerleştirilmesine katkıda bulunmaktır. Paleontolog olan Eduard Lartet (1801-1871) Fransa’da keşfettiği mağara yerleşimlerinde farklı tabakalarda saptadığı tür değişimleri ve bu tabakaları nitelendiren hayvan türlerine göre 4 periyodun varlığını ortaya koymuştur: (1) Mağara ayısı periyodu, (2) Tüylü mamut ve gergedan periyodu, (3) Ren geyiği periyodu ve (4) Yaban sığırları ve bizon periyodu. Lartet’in bu girişimi, arkeolojik kalıntıların, arkeolojik olmayan verilere dayanarak sınıflandırılması konusunda yapılan ilk çalışmalardan biridir.

✓ 1870’li yıllarla birlikte, arkeolojide bir kronolojik çerçeve oluşmaya başlamış ve bilim adamları tarafından kabul edilmiştir. Bundan sonra arkeolojik kazılar daha titiz ve dikkatli bir şekilde yürütölmeye başlanmıştır. Daha önceleri önemsiz ve sıradan kabul edilen nesnelere bile toplanarak faunal kalıntıların da yardımıyla eski insanların ekonomilerini anlama çabaları ortaya çıkmıştır. Uzmanlık anlamında arkeofaunal kalıntılar üzerinde yapılan ilk çalışmalar İsveç’li iki bilim adamı olan L.Rütimeyer ve J.Ulrich Duerst tarafından gerçekleştirilmiştir. Rütimeyer, 1862’de İsviçre göl kenarı yerleşimlerinde bulunan memeli hayvan kalıntılarını tanımlamıştır. Rütimeyer, koyun, domuz ve sığır gibi evcil hayvanlar ile bu hayvanların yabani atalarının kemiklerini tanımlayıp birbirinden ayırabilen ilk araştırmacıdır. Bunun da ötesinde tilki kemikleri üzerinde saptadığı kesme ve parçalama izlerine dayanarak, bu hayvanın insanlar tarafından tüketildiği fikrini ortaya atması araştırmalara hız kazandırmıştır. Evcilleştirmenin kökeni üzerine yapılmış başka bir çalışma ise, Duerst tarafından gerçekleştirilmiştir. Duerst, Schmidt ve Pumpelly tarafından Türkiye’de yapılan kazılarda ortaya çıkarılan yarım ton kemik üzerinde yaklaşık üç yıl çalışmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, kemiklerin yapısında meydana gelen değişimler ve boyutlarındaki küçülmelerden yola çıkarak, yabani koyun ve sığırın evcil türlere dönüşme aşamalarını saptamayı başarabilmiştir. Bu sayede evcilleştirmenin kökeni hakkında osteolojik araştırmalar da rayına oturmuştur.

✓ Kronoloji ve evcilleştirmeden sonra, zooarkeolojik araştırmaların başka bir katkısı da paleoekolojinin canlandırılması alanında olmuştur. Bu konudaki ilk örneklerden biri 1930’larda Dorothea Bate’in oluşturduğu alageyik-ceylan

çizelgesidir. Bate, herbiri farklı habitatları nitelendiren bu iki hayvanın Mount Carmel mağaralarının farklı tabakalarındaki yoğunluklarını saptamış ve üst pleistosen dönem boyunca Levant'daki iklimsel değişimleri ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma sayısal ve çözümsel verilerin zooarkeolojide kullanılmasının ilk örneklerinden birisidir.

- ✓ Arkeoloji gelişip ilerledikçe, besin üretiminin coğrafik kökeni konusundaki ilgi ve merak da artmaya başlamıştır. 19. yy'ın sonlarına doğru, Eduard Hahn, birçok hayvan türünün ilk kez yakınoğuda evcilleştirildiğini ileri sürmüştür. Gordon Childe ise, besin kaynaklarının ilk defa kontrol edilme çabasını “Neolitik Devrim” olarak nitelendirmiştir.
- ✓ 1970'li yıllarla birlikte, arkeofaunal kalıntılar üzerinde çalışan araştırmacıların sayısında muazzam bir artış olmuştur. 1971 yılında, Budapeşte'de uluslararası bir sempozyum düzenlenmiş ve 1976 yılında Fransa'nın Nice kentinde Uluslararası Arkeozooloji Derneği (ICAZ) kurulmuştur. Bu toplantılara 1974 Groningen, 1978 Stettin ve 1982 Londra konferansları eklenmiştir. İşte yukarıda bahsedilmiş olan tüm araştırmacılar ve bunların çalışmaları, bugünkü zooarkeolojik araştırmaların temelini oluşturmuş ve kullanılan yöntemleri belirlemiştir.

Kullanılan Kaynak: A. L. Atıcı- (1998) “Zooarkeoloji: Amacı, Yöntemleri ve Arkeoloji'deki Önemi”, *DTCFD*, Vol.38-1, 2, Ankara.